

Mario Grčević
Ivana Franjić

POSEBNOSTI ANČIĆEVA SLOVOPIISA

Izvorni znanstveni članak

811.163.42.09 Ančić, I.

Fra Ivan Ančić na hrvatskom je jeziku i latinici objavio tri knjige, od kojih su dvije tiskane u dva sveska: *Vrata nebeska* (I., II., 1678.), *Svitlost krstjanska* (I., II., 1679.) i *Ogledalo misničko* (1681.). Na početku svih knjiga i svezaka Ančić donosi tablicu sa slovima iz bosančice (bosanice, hrvatsko-bosanske ćirilice) s usporednim pregledom latiničnih slova. S iznimkom knjige *Ogledalo misničko* iza tablice slijedi poglavlje *Imena slova*. U njemu Ančić tumači svoje slovopisne zamisli i slovopisni sustav.

Utjecaj ćiriličnoga slovopisa na Ančićev latinični slovopis spominje se gotovo u svim enciklopedijskim člancima o Ivanu Ančiću, a Ančićevo ćirilično-latinično prožimanje i njegova tablica slova bude interes jezikoslovaca već barem stotinjak godina. Međutim, razmatranja o Ančićevu slovopisu popraćena su od samih početaka raznim nespozumima koji su uzrokovani zabunama i teškom dostupnošću Ančićevih knjiga.¹ Ančićevo tablica slova stoga se često pripisuje samo nekim Ančićevim izdanjima, a poglavlje *Imena slova*, koje je od ključne važnosti za razumijevanje Ančićevih slovopisnih zamisli, uzima se u obzir uglavnom samo tako što se iz njega prenosi informacija da je Ančić svoj jezik nazvao “dumanski” i “ilirički”.

Na Ančićevo ćirilično-latinično prožimanje upućuje već V. Jagić 1890. u svojem prikazu Maretićeve *Istorije hrvatskoga pravopisa latinskijem slovom* (1889).² Jagić pri tomu opravdano kritizira Maretića jer je on zbog

¹ Za potrebe ovoga istraživanja uporabljeni su primjerci Ančićevih knjiga koje nam je ustupio prof. dr. Pavao Knezović, na čemu mu najljepše zahvaljujemo.

² “Ili zar nije Ančić svoj čudnovati pravopis (chlubav – ѣлубав, ѣним) udesio sasvim prema bosanskoj bukvi? Maretićevo knjiga ne spominje dakako o tome ništa, kao da to u povijesti naše grafike nema nikakva značenja! Kako bi Ančić bio došao do toga, da za ѣ, ѣ upotrebljava *chl, chn*, da nije vidio, kako se u bosansko-ćirilskim tekstovima znak *h* meće pred slova *л, н* kao znak za umekšavanje, dok se u isto vrijeme taj isti znak samostalno upotrebljavao za glas *h*?” Jagić, 1948: 488.

svojih jezičnopolitičkih vizija i željenih pravopisnih reforma jednostrano pisao svoju knjigu o povijesti hrvatskoga pravopisa. Maretić se fokusirao na pitanje “etimologije” i “fonetike”, tražeći dokaze za tezu da je Karadžićev “fonetički” pravopis za hrvatski jezik najprikkladniji. Slijedom toga u poglavlju o Ančiću Maretić ništa ne kaže o utjecaju bosančice na Ančićev slovo. Međutim, u predgovoru je spomenuo – što je Jagiću promaklo – da se samo Ančić “ugledao u ćirilsku bosansku azbuku i po njoj složio znakove za *đ, l, ņ*.” (Maretić, 1899: XII). Oslanjajući se na tu Maretićevo primjedbu, J. Jelenić iznosi da je Ančić pod utjecajem ćirilice kombinirao slova za *đ, l, i ņ*: “Značajno je, da se Ančić udaljuje od Divkovića, Posilovića, Papića, Matijevića i Margitića te svoja djela piše latinicom. Ali suprot toga, ipak je pod velikim uplivom bosanske ćirilovice te prema ovoj kombinuje slova: *đ, lj i nj*.” (Jelenić, 1925: 1). Ta se tvrdnja zbog Maretićeve i Jelenićeva utjecaja često ponavlja(la). Iako je točno da Ančić kombinira slova za glasove *l* i *ň* prema uzoru na bosančicu, to nije točno u odnosu na slovo za glas *đ*. Ančić za *đ* rabi dvoslov “ch” koji u Bosni upotrebljava već Bandulavić, a prije njega i drugi hrvatski pisci.

Đ. Šurmin u svojoj *Povjesti...* iz 1898. spominje Ančića te kaže da je objavio 1678. godine knjigu *Vrata nebeska* te 1681. godine knjigu *Ogledalo misničko* (Šurmin, 1898: 121). M. Kombol Ančića ne spominje u svojoj *Čitanici* iz 1941./1943. (Kombol–Novak, 1992), no spominje ga u svojoj *Poviesti hrvatske književnosti* iz 1945. Kombol znade za sve tri Ančićeve knjige na hrvatskom te kaže da je Ančić poslije fra Ivana Bandulavića bio prvi koji je svoja djela pisao latinicom. Slavko Ježić također znade za sve tri Ančićeve knjige na hrvatskom te daje točne bibliografske podatke o njima (Ježić, 1944: 123). Ti stariji povjesničari hrvatske književnosti ne govore o Ančićevu slovo. Za razliku od njih to čini Dragutin Prohaska u svojoj knjizi o pismenosti u Bosni i Hercegovini koja je izišla na njemačkom jeziku u Zagrebu 1911. godine (Prohaska, 1911).

Prohaski je od Ančićevih knjiga na hrvatskom jeziku bila poznata samo knjiga *Ogledalo misničko* (1911: 126). Za latinsko pismo (slovo) Prohaska kaže da ga je Ančić “upotpunio iz ćiriličnoga alfabeta kako bi ga ujednačio s organskim svojstvima slavenskih glasova.”³ Ta je Prohaskina tvrdnja evoluirala u dijelu literature u pretpostavci da je Ančić pisao latinicom u kojoj su bila uključena ćirilična slova. Primjerice, Z. Vince u knjizi *Putovima hrvatskoga književnoga jezika* spominje kako je po-

³ “Bedeutend ist der Versuch, den Anitius mit der lateinischen Schrift unternahm (vgl. Kap. II. Die Schrift). Er ergänzte sie aus dem cyrillischen Alphabet, um sie den organischen Eigentümlichkeiten slavischer Laute anzugleichen.”, Prohaska, 1911: 126.–127.

znato “da je već Mikalja uzimao neka ćirilska slova u svojim latiničkim spisima (npr. ж, з), a slično i bosanski pisac Ivan Ančić.” (2002(1978): 368). Vince je sigurno znao da Ančić nije rabio ćirilična slova u svojoj latinici, no njegova (Vinceova) formulacija potiče na drugačiji zaključak one koji nisu čitali Markovićevu knjigu o Ančićevu jeziku na koju Vince upućuje (Marković, 1958).

Razumijevanju Ančićevih slovopisnih zamisli nije pridonijelo ni to što je u Prohaskinoj knjizi u poglavlju o pismu na ključnim mjestima o Ančiću umjesto slova “ћ” otisnuto slovo “ѣ”. Zabuna je prepoznatljiva, no ipak je zbunjujuća jer pojedine Prohaskine izjave uistinu vrijede i za “ѣ”. Do slične zabune dolazi u Prohaske i na stranici 13 na kojoj Prohaska u odnosu na Jukića (*Bosanski prijatelj*, 1850.) razlikovno govori o slovima “ѣ” i “ћ”:

“Kako je glagoljsko **ПР** napokon predstavljalo j, tako je i u bosansko-ćirilskom pismu ѣ poprimilo funkciju j.

K tomu dolazi kasnije još i utjecaj latinične ortografije. – Slovo ѣ (u kombinaciji ѣн i ѣл) već u najstarijim slavenskim spomenicima stoji za grčki (i novotalijanski) izgovor slogova γε: γι (= ge, gi), otprilike u sredini između g i j, npr. ангел – angel (Engel), евангелие – evangelie.⁴ Stoga je razumljivo da se je ѣ istodobno upotrebljavalo za g, dj i j te da je prema talijanskomu uzoru zamijenilo g u gn i gl za nj i lj. Tako je logičnim putem nastalo izvorno bosansko ѣн i ѣл. Primjeri: говореѣниа – govorenja; и недиѣле – nedilje među ostalim. Nasuprot tomu prenosi jedan bosanski pisac, I. Ančić (Anitius), u latiničnom pravopisu ѣн i ѣл u alfabetskoj tablici i u tekstu sa chn i chl, dakle, opet s jednim guturalnim glasom (ch). Ančić je očigledno čitao bosansko ѣ kao guturalni glas, dakle kao h ili g ili j.” (usp. Prohaska, 1911: 14–15).

Digrafi “ѣн” i “ѣл” (izvedeni iz kombinacija “нѣ” i “лѣ”) za *ń* i *l* bili su uobičajeni u splitsko-poljičkim dokumentima (Mošin, 1952: 179), a slovo “ѣ” za *j* rabi i sam Ančić u svojoj tablici s hrvatsko-bosanskim slovima. Ipak je nedvojbeno da se Prohaska gore odnosi na đerv (“ѣ” (=“ћ”). Na kraju citata u svezi “s tim slovom u Ančića” Prohaska stoga upućuje na Jagićevu recenziju Maretićeve *Istorije hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima* (1899.). Vidjeli smo da Jagić u njoj ne govori u jatu (“ѣ”), već o đervu (“ѣ” (=“ћ”).

Oslanjajući se prije svega na Jelenića i Prohasku, Stanko je Petrov napisao članak o Ančiću u Ujevićevoj *Hrvatskoj enciklopediji* (1941.). Petrov spominje sve tri Ančićeve knjige na hrvatskom, a za *Ogledalo misničko*

⁴ Na tom mjestu Prohaska donosi podrubnu bilješku s literaturom u kojoj se točno reproduciraju slova “ѣ”, “ћ” i “ђ”.

(1681.) ističe da je osobito “važno sa svoje Pogodbe slova ilirički, s tablicom bosanske ćirilice, gdje je pisac nastojao da za dumanski (duvanjski) jezik udesi latinicu. On je prvi u Bosni pisao samo latinicom hrvatska djela, pa su njegovim tragom pošli domalo i ostali bosanski pisci.”

Budući da je dotična tablica otisnuta u svim Ančičevim knjigama, treba pretpostaviti da je Petrov u rukama imao (samo) *Ogledalo misničko*. Ako je vidio i druge Ančičeve knjige, mora da se radilo o krnjim primjercima. Informaciju o “dumanskom jeziku” Petrov je vjerojatno preuzeo iz Jelenićeva članka o Ančiću iz Stanojevićeve *Narodne enciklopedije* (1924.).⁵ Naime, u *Ogledalu misničkom* Ančić svoj jezik ne zove “dumanski”, već “jezik ilirički” (usp. str. 192.).

Milivoj Pavlović napisao je o Ančiću članak za prvi svezak *Enciklopedije Jugoslavije* iz 1955. godine. U popisu literature ne spominje *Hrvatsku enciklopediju*, no jasno je da se je njom služio. Ančić je navodno prvi franjevac koji je počeo pisati latinicom, a u *Ogledalu misničkom* donosi tablicu *Pogodbe* [sic!] *slova*.⁶ Ime tablice Pavlović je mogao preuzeti samo iz članka S. Petrova u *Hrvatskoj enciklopediji* (vidi gore). Ta se tablica zove *Pogodba slova*, a Pavlović zabunom nije prepoznao da Petrov njezino ime donosi u genitivu.

Enciklopedija Jugoslavije (tj. Pavlović) stvara dojam da je tablica *Pogodba slova ilirički* od svih Ančičevih knjiga otisnuta samo u *Ogledalu misničkom*. Taj se dojam potvrđuje tim što se uz Pavlovićev članak (u kojem se kaže da je Ančičeva tablica sa slovima objavljena u *Ogledalu misničkom*) donosi preslika naslovnice knjige *Svitlost krstjanska*. Zbog preslike dalo bi se zaključiti da se je Pavlović služio (i) tom Ančičevom knjigom te da u njoj tablice nema. Da se tablica nalazi i u njoj, ne može se saznati iz monografije Svetozara Markovića o jeziku Ivana Ančića iz 1958. godine u kojoj se inače opširno i točno opisuje Ančičeva uporaba pojedinih slova. Marković Ančičevu tablicu slova uopće ne spominje,

⁵ U Jelenićevu se članku kaže: “A. se priznavao Ilirom, a svoj je jezik nazivao »dumanskim«. Potpisivao se i »Anicius« i »Anicio«. U hrvatskim djelima, što ih je latinicom štampao, đ, lj i nj, kombinovao je prema bosanskoj ćirilici.”

⁶ “Dok su raniji bosanski franjevci upotrebljavali ćirilicu, Ančić počinje pisati latinicom. U *Ogledalu misničkom* (Pogodbe slova ilirički) daje tabelu ćirilice i pokušava da kombinacijom latinskih slova obeleži specifične glasove našeg jezika (c=ć, ch=č, na pr.: tomacech = tomačeć; chl=lj, na pr. razdichlena = razdiljena; chn=nj, na pr.: kchnighe = knjige; g(e)=đ(e); na pr. naslagenye = naslađenje; gh=g, na pr.: kchnighe = knjige; y=j, na pr.: toyest = tojest; x=ž, na pr.: xivot = život).”

U *Enciklopediji Leksikografskoga zavoda* (Zagreb, 1966.) i *Općoj enciklopediji* (Zagreb, 1977.) ne govori se o Ančičevu slovopisu osim što se kaže da je Ančić “prvi od Bosanaca štampao svoja djela latinicom koju je adaptirao za transkripciju bosančice.”

no prenosi da Ančić u “predgovoru” za slovo “h” kaže da je “izdanutja bilig”, str. 9. U Ančićevim knjigama nema “predgovora” u kojem se za slovo “h” kaže da je “izdanutja bilig”, već se to kaže ispod tablice s latiničnim slovima. Marković ne spominje ni poglavlje *Imena slova*, iako je to poglavlje morao vidjeti jer iz njega (?) prenosi da je Ančić svoj jezik zvao *dumanskim* i *pravim jezikom iliričkim* (1958: 1, prema: *Vrata nebeska* I.). Glede utjecaja bosansko-hrvatske ćirilice na Ančića Marković ustvrđuje tek to da za obilježavanje glasova *l* i *n* “Анчић налази узор у босанској ћирилици”. Marković prenosi da Ančić glas *l* bilježi obično kombinacijom “chl” i vrlo rijetko talijanskim “gl”, dok glas *n* bilježi kao “chn”, a samo tri puta talijanskim “gn” (1958: 4).

K. Georgijević iznio je 1969. godine tezu da je Ančić prešao na latinicu jer “valjda nije osjetio potrebu da piše ćirilicom”. Georgijević spominje Ančićevu tablicu sa slovima, no za razliku od Petrova i Pavlovića ne kaže gdje je tablica objavljena.⁷

1974. godine izdala je Herta Kuna u *Hrestomatiji starije bosanske književnosti* kraći izbor tekstova iz Ančićeve knjige *Vrata nebeska*. U uvodnom dijelu kaže da je Ančić “kao i Bandulavić, svoja djela pisao latinicom, mada je ona kod njega u ortografskom smislu do izvjesne mjere pod uticajem bosančice.” (1974: 163). H. Kuna spominje i Ančićevo poglavlje *Imena slova* u knjizi *Vrata nebeska*. Ono navodno “predstavlja objašnjenja u vezi s upotrijebljenom grafijom i ortografijom, izložena dosta neprecizno i nejasno.” (1974: 163). Doživljavanje Ančićeve poglavlja *Imena slova* kao nešto “neprecizno i nejasno” jedan je od glavnih razloga zbog kojega se to poglavlje u literaturi o Ančiću uglavnom prešućuje, iako je ključno za razumijevanje njegovih slovopisnih zamisli.

U *Hrvatskom biografskom leksikonu* (1983.) H. Kuna napisala je članak o Ančiću koji je znatno utjecao na novije enciklopedijske i leksikonske napise o Ančićevu slovopisu. Iako je u *Hrestomatiji* iz 1974. obradila knjigu *Vrata nebeska* i čak spomenula poglavlje *Imena slova* u toj knjizi – što znači da je morala vidjeti barem latinični dio tablice sa slovima jer je on otisnut na prednjoj stranici lista na kojem je otisnuto poglavlje *Imena slova* –, Herta Kuna se u *Hrvatskom biografskom leksikonu* izjašnjava tako kao da bi tablica sa slovima od svih Ančićevih knjiga postojala samo u knjizi *Svitlost krstjanska*: “široj je publici približio i latinicu

⁷ “Valjda nije osjetio potrebu da piše ćirilicom kao njegovi prethodnici, nego je prešao na latinicu. Uviđao je, naravno, teškoće pisanja iliričkog jezika latinskim slovima, pa ih je zato usporedio sa slovima bosanske ćirilice (»iliričkim slovima«), dao njihov tabelaran pregled, »pogodbu«: prema »iliričkim slovima« poredao je latinicu (lj=chl, nj=chn, ch=ć, ç=c, ç=č).”, 1969: 165.

davši u *Svitlosti krstjanskoj* usporednu tabelu latiničkih slova prema »iliričkim slovima« (bosanska ćirilica).” Dok je H. Kuna pisala taj svoj tekst iz 1983., vjerojatno je u rukama imala Pavlovićev članak iz *Enciklopedije Jugoslavije* iz 1955. Od Pavlovića je preuzela podatak o tablici, no pretpostavila je da ga je Pavlović preuzeo iz *Svitlosti krstjanske* jer je uz njegov tekst otisnuta naslovnica upravo te knjige. Postavlja se pitanje zašto H. Kuna nije uzela u obzir knjigu *Vrata nebeska* o kojoj je pisala 1974. godine i u kojoj je dotična tablica također otisnuta. Tu je knjigu Herta Kuna 1983. godine po svemu sudeći jednostavno zaboravila jer je svoj tekst o Ančiću (tj. dio o slovomisu) pisala na temelju tekstova iz starijih enciklopedija, a ne i na temelju druge literature.

Leksikon hrvatskih pisaca (Školska knjiga, Zagreb, 2000.) slijedi tekst Herte Kuna iz *Hrvatskoga biografskoga leksikona* pa kaže ovako: “Široj je publici [Ančić] približio latinicu, tako npr. u *Svitlosti karstjanskoj* pružio je usporednu tabelu latiničkih slova i slova bosanske ćirilice, tj. bosančice.” Prerađujući navode iz starijih enciklopedija i leksikona, Herta Kuna slijedi i *Hrvatska književna enciklopedija* (2010.): “God. 1678. u Anconi je objavio *Vrata nebeska i život vični*, a 1679. djelo *Svitlost karstjanska i slast duhovna*, u kojem donosi usporednu tablicu bos. ćirilice i latiničnih slova”.

Za razliku od spomenutih enciklopedijskih i leksikonskih navoda, Josip Vončina spominje 1988. godine – u skladu s radom Herte Kuna iz 1974. – da Ančić u knjizi *Vrata nebeska* (1678.) donosi “poredbenu tablicu bosančice i latinice”. Kraći tekst koji Vončina prenosi iz Ančićeva poglavlja *Od godišta što je i kako* (prema knjizi *Vrata nebeska*), potječe po svemu sudeći iz *Hrestomatije...* Herte Kuna (1974.). Vončina Ančićevu grafiju povezuje, služeći se i Maretićevim i Mogaševim radovima, s Divkovićevom grafijom:

“Dok se u Divkovićevoj ćirilici odrazio utjecaj latinice (prema »jednadžbi $l=gl=Ā\Lambda$ i $ń=gn=Ā\mathbf{N}$ «; (371, 51), Ančić se – prvi od bosanskih franjevacu dosljedno prihvativši latinicu – »ugledao u ćirilsku bosansku azbuku i po njoj složio znakove za *đ, l, ń*« (320, XII). Zapravo, Ančićevom praksom zatvorio se krug dvosmjernoga grafijskog utjecaja: latinice na bosančicu (g [meko]= $\tilde{\Lambda}$; gl = $\tilde{\Lambda}\Lambda$; gn = $\tilde{\Lambda}\mathbf{N}$) i bosančice na latinicu ($\tilde{\Lambda}$ = ch [mechu ‘među’]; $\tilde{\Lambda}\Lambda$ = chl [chludi ‘ludi’]; $\tilde{\Lambda}\mathbf{N}$ = chn [kchniga ‘knjiga’]).” (Vončina, 1988: 141).

Ivo je Pranjković 2005. godine objavio izbor tekstova iz svih triju Ančićevih knjiga na hrvatskom: *Vrata nebeska* (1678.), *Svitlost krstjanska* (1679.) i *Ogledalo misničko* (1681.). Na Ančićev se slovomis osvrće utoliko što kaže da Ančić piše latinicom u kojoj su “prepoznatljivi i neki elementi bosanice” (2005: 24). U svojoj knjizi *Franjevačko spisateljstvo*

na hrvatskome jeziku iz 2008. Pranjković govori o Ančićevu slovoписu u skladu s J. Vončinom (vidi gore), a kaže i to da je Ivan Bandulavić “prvi bosanski franjevac koji svoja djela objavljuje latinicom” te da Bandulavić glas *ć* također piše grafemom “ch” (i njegovim alografima poput “chi” koji se zbog Maretićeva utjecaja u kroatističkoj literaturi često nepotrebno proglašavaju posebnim grafemima).⁸

Tablica *Pogodba slova* i poglavlje *Imena slova*

Iako je fra Ivan Ančić svoje knjige tiskao latinicom, on je pretpostavljao da mu je bitan dio publike većim dijelom vičan bosančici. Samo to mogao je biti razlog zbog kojega Ančić u svakoj svojoj knjizi u uvodnom dijelu pod naslovom *Pogodba slova* objavljuje tablicu sa slovima iz bosančice kojoj je suprotstavljena tablica s podudarnim latiničnim slovima. Ćirilica slova u tablici (za razliku od latiničnoga dijela tablice) nisu tiskana lijevanim slovima, već su rukopisna. Sudeći prema primjercima knjigâ koji su nam bili dostupni, tablica s ćirilicnim slovima umnožena je prema jednom predlošku na posebnom tankom papiru i zalijepljena je na prazne stranice u svim Ančićevim knjigama. Stoga treba pretpostaviti da Ančićeva tiskara (tiskare) tih ćirilicnih slova nije imala.

Svoja latinična slova iz tablice Ančić komentira u svim svojim knjigama osim u *Ogledalu misničkom* na sljedećoj stranici ovim riječima: *Ova svaka odgovaraju usičenim slovom iliričkim, zato se mogu Ilirici po ovomu vladati, štijuć ovo moje libro, s ljubavju, a kad vidim drugoga, da je boļe složio, put mu tribim, i ost. [-alo].*

Nakon toga slijedi poglavlje *Imena slova* koje započinje popisom imena slova. Popis je složen prema azbučnomu redu i obuhvaća neka azbučna imena slova: **a, b [sic], va, ge, de, e, ix, zet, i, kc, el, em, en, o, pe, er, es, te, u, ot, fi, ċi, ċe, charv, fa, ftai, Yp/fylon.** Svjestan inovativnosti svojih (imena) latiničnih slova među kojima se nalaze i nelatinična (imena) *ot, ci, ša, štaj* i *ć(a)rv*, Ančić popis zaključuje primjedbom kojom se obraća svojim možebitnim kritičarima: *ovo ja složi u naš jezik dumanski, gdi sam se rodio, zašto je običajno onde, a za druge će ħiovi boļe. Zatim spravnjuje svoja latinična slova prema slovima iz bosančice.*

⁸“Osim toga kod pisaca 17. stoljeća koji su svoja djela objavljivali latinicom osjeća se i utjecaj bosanice (bosančice). Tako se npr. kod fra Ivana Ančića bosanični đerv (Ā) prenosi u latinicu kao *ch*, pa se onda i glas *lj* piše kao *chl*, npr. *chludi*=ljudi, a *nj* kao *chn*, npr. *kchniga*=knjiga (usp. Vončina 1988: 141).⁶⁷ [“Bilo je i obrnutih slučajeva, tj. utjecaja latinice na bosanicu. Tako je npr. latiničko umekšano *g* (kojim se pisao suglasnik *đ*) u bosanicu prenošeno kao đerv (Ā), a onda su se i latinički digraf *gl* i *gn* (za suglasnike *lj* i *nj*) u bosanicu prenosili kao ĀĀ i ĀĀ.”], Pranjković, 2008: 80.

Taj tekst u transkripciji glasi⁹:

“Zato Ilirici imadu slova 32 od koji[h] digav pet brojeva i dva od danutja, ostaj[e] 25. Ma u latinomu alfabetu je slova 22, ali su nika dvostruka. Zato nemoguć Ilirici u Latina slova izgovarati, triba jim je ili druga slova naći, ili razdiliv Latina i pogodiv s iliričkim [slovima] da izgovaraju dobro. I tako dilim dvostruka i dajem svakomu svoje vlastitstvo od slova ilirički[h] kano slide u bukvi, jeda bi se moglo izgovarat u pravi jezik ilirički kano je naš dumanski. I nika se na[h]ode jurve u Misalu iliričkomu, kano su: **c, ç, c;** prvo služi za *k* [κ], drugo za *ć(a)rv* [ч], treće za *ci* [u]. Dva **f, f;** prvo za *šaj* [ш], a drugo za *slovo* [ç]. Dva **i, j;** prvo za *i* glasno, a drugo za *jat* ilirički [ѣ] i za *y* grčki. Dva **u, v;** prvo je glasno, misto *uka* iliričkoga [ŭ], a drugo neglasno misto *vida* [в]. Zato čine slova 26. Ali **c, k, q** pri Ilirici[h] služe za jedno slovo večekrat. Također **j, y** zajedno. Ostaju 24 slova kojim pridruživ **ft** misto *štaja* iliričkoga [шѣ], biva ji[h] 25 od koji[h] izvadiv pet glasni[h], to jest **a, e, i, o, u**. Ostaje u slovnica 20 kojim nadodav neglasna **y, j, v**, čine 23 slovnice. Misto *ć(a)rva* iliričkoga [ѣ] **ch** kojim su se i stari Latini služili u nike riči kano *Melchisedech, Abimelech*, i na družih mistih. Zato čini slovnica 24. Još mećemo *ph* misto **F** jer su ga metnuli Latini kano *Philippus, k Philipianom, Propheta, Pharizeyi*, et c., i tako ostaje slovnica 25 u slovniku. I procini [=procijeni, “pročini”] da štish kńige iliričke koje su u izgovoru razlike od svakoga jezika i slaganju slova. Zato [h]otijuć mi pisati ne moremo boje: i mećem **ch** za *ć(a)rv* iliričko koje Talijani štiju *chi*, ali se mi ne moremo uprav služiti kano *doch, poch, rech, pech, lech, Petrovich, Ivanovich, Ançich*, kano čine Latini t misto **c: justitia, sapientia** et c. Što mogu, činim, a naučenijim i bojim, obučenim u ljubav, od Isusa, misto dajem, a oholim, od Lucifera, ne dam, i Bog nam na pomoć svim budi. Amen.”

⁹ Dopune u uglatim zagradama nisu Ančićeve. Donose se radi lakšega razumijevanja Ančićeve teksta. Taj je tekst u vlastitoj transkripciji objavio A. Jembrih 2004. godine (2004: 104).

Uočljivo je da o ćirilicnim slovima Ančić govori samo opisno. Iz toga se također vidi da njegova tiskara (tiskare) nije imala ćirilicna slova. To će biti glavni razlog zbog kojega je Ančić svoje knjige tiskao neprilicnim – kako ih on zove – *latinima*, a ne *ilirićkim* slovima.

Kombinacija “kc” za ćirilicno “к” pojavljuje se u popisu imena slova i u tablici latinicnih slova. Ančić fonem /k/ u svojem tekstu piše i kao “k” i kao “c” pa sukladno s tim treba tumačiti kombinaciju “kc”.

Slovo *đerv* Ančić naziva *ć(a)rvom* (“ch”) i oprimjeruje ga sa /ć/ (npr. *Petrović, Ančić, doć, poć*). To znači da u ćirilicnom slovopisu koji je Ančiću bio uzor, primarni fonem *đerva* nije bio /đ/, već /ć/. Za fonem /j/ Ančić kaže da se piše *jatom*, sukladno s čime u tablici s bosančicom piše slogove *ja, je, ji, jo, ju*.

O slovima za foneme /ń/ i /l/ Ančić ne govori, no u tekstu te foneme bilježi gotovo beziznimno troslovima “chn” i “chl”. Izravan uzor tomu za sigurno je bila bosančica kakvu je svojim tiskanim knjigama širio Matija Divković (usp. Moguš 1982). Za razliku od Ančića, u Divkovića se *đerv* kao oznaka palatalizacije katkada nalazi i iza temeljnih grafema.

Budući da je Divkovićev bosančični slovopisni sustav prethodio Ančićevu, Ančićev bi naziv *ć(a)rv* mogao biti indicija koja ide u prilog hipotezi da u Divkovića grafem *đerv* ne treba čitati kao /đ/, već samo kao /ć/ i /j/ (usp. Moguš, 1982: 52–53). Međutim, svojim latinicnim *ćarvom* (“ch”) Ančić često piše i fonem /đ/ pa je moguće da je to činio i Divković.

Iako Ančićevo sravnjivanje bosančice i latinice nije dovoljno razrađeno, pa ni sustavno primijenjeno, jasno je zašto ga Ančić provodi: zato što želi da se njegovi tekstovi na latinici mogu čitati onako kako bi se mogli čitati da su tiskani na bosančici. Ančić tumači da latinica nema onoliko slova koliko ima bosančica, a pored toga da latinica ima neka slova koja su “dvostruka”. Zbog toga Ančić razdjeljuje “dvostruka” latinica slova i daje svakomu od njih svoje “vlastitstvo” u skladu sa slovima *ilirićkima* iz bukvice da *bi se moglo izgovarat u pravi jezik ilirićki kano je naš dumanski*. U tom se nazire glavna teoretska posebnost Ančićeva slovopisa. Ančić je svoje latinicno pismo zamislio i pokušao urediti tako da svaki latinicni grafem ima svoj parnjak u bosančici. Budući da je u bosančici u znatno većoj mjeri nego u latinici postojala jednoznačna korelacija grafema i fonema, može se reći da je Ančić težio k tomu da u latinici svaki glas dobije svoje slovo, a svako slovo svoj glas. Težio je, dakle, onomu što se na drugi način i pod drugačijim okolnostima dovršilo i provelo tek u 19. stoljeću.

Dok Ančić s jedne strane svoju latinicnu grafiju zamišlja kao transliteraciju bosančice, s druge strane nasljeđuje starije hrvatske latinicne slovopisne uzore. Za pojedina latinicna slova izvedena iz znaka “c” kaže da se nahode u *Misalu ilirićkom*. Tim se vjerojatno odnosi na neko izdanje Ban-

dulavićeva lekcionara (*Pištrole i evanđelja*, ¹1613.). Bandulavićev je lekcionar služio kao misna knjiga pa su ju zvali, kao i neke druge narodnojezične lekcionare (tzv. šćavete), *misalom*. U Bandulavićevu se lekcionaru repićem ispod znaka “c” razlikuje između /č/ i /c/, no repići su usmjereni (barem u prvom izdanju) suprotno nego u Ančića (usp. Bandulavić, 1613).

Ančićeva slovopisna koncepcija svojevremeno nije ostala nezapažena. Na nju se nadovezao Marko Kuzmić iz Zadra u svojem glagoljicom pisanom rukopisu koji je priređivao za tisak godine 1724.–1725. V. Štefanić opisuje Kuzmićev rukopis i spominje Kuzmićevu tablicu sa slovima. Smatra da je Kuzmić “inteligentan” te da “nastoji da u ortografiju unese reda” (Štefanić, 1969(I): 263). Kuzmić je vjerojatno poznavao i Glavinićeva slovopisna razmišljanja iz predgovora *Czvita szvetih* (1628.) (Hercigonja, 1996: 204). Međutim, dok s jedne strane Kuzmić “pokušava diferencirati izgovor dijakritičnim znacima”, s druge strane donosi tablicu *Pogodba slova ilirički, i slovnica, s latinim...* u kojoj ne spominje slova s dijakriticima (Štefanić, 1969(I): 263). Kuzmić je tablicu preuzeo od Ančića, s glavnom razlikom da je zamijenio Ančićeva ćirilična slova glagoljičnim slovima (Hercigonja, 1996: 206–206).¹⁰ Iza tablice Kuzmić tumači da “mi Harvati” imamo 32 slova, dok ih “u latinskom alfabetu” ima 23: “ako se Harvati (h)ote š nimi služiti u harvatski ezik od potrebe im je“ „nika slova dvostručiti ili druga naiti kakono C, služi za č i za c“ [...] (Hercigonja, 1996: 206).

I na drugom mjestu u svojem rukopisu Kuzmić uočava da su latinična („šćavetanska“) slova nasuprot glagoljičnima („slovinškima“) nepogodna za pisanje njegova materinskoga jezika. Govorenja su duhovna

“vele potrebna u našem harvatskomu ali slovinškomu jeziku, i hotih ga ispisati u svoi vlastiti jezik materinski i slovni slovinškimi, zašto slovni šćavetanskimi mnoge riči ne mogu se vele dobro ispraviti kako slovinškimi”. (Štefanić, 1969(I): 263).

E. Hercigonja otkrio je da je Kuzmić tablicu preuzeo od Ančića, no nije mogao znati da Kuzmić i u tekstu iza tablice slijedi Ančića jer je pretpostavio da tablica potječe iz knjige *Ogledalo misničko*. To je jedina Ančićeva knjiga u kojoj iza tablice nema poglavlja *Imena slova*, a time ni Ančićevih slovopisnih komentara na koje se Kuzmić nadovezao. U *Ogledalu* je *misničko* na desnoj, tj. stražnjoj stranici lista s tablicom, otisnuto poglavlje *Ponukovanja božja*.

Kuzmićev rukopis dokazuje da su se Ančićeva djela čitala i uvažavala i izvan Tomislavgrada (Duvna), tj. i izvan onoga hrvatskoga kulturnoga

¹⁰ Hercigonja daje presliku Kuzmićeve tablice na kraju svojega rada i iscrpno opisuje obje tablice u povijesno-filološkom surječju.

prostora koji je bio pod turskom vlašću. U skladu je s tim činjenica da Ančić sebe nije smatrao pokrajinskim piscem i da svoje tekstove nije pisao za pokrajinsko čitateljstvo. To se vidi npr. po naslovnici njegova *Ogledala mi-sničkoga* na kojoj kaže da je svoje djelo složio za *korist svije bogoljubni du-ša iliričke čeljadi* – a ne samo za korist bogoljubnih duša *dumanske čeljadi* čiji jezik (*dumanski*) ispred poglavlja *Imena slova* prkosno ističe kako bi odvratio kritičare njegova slovopisnoga ustroja. Ančić svoj jezik u poglav-lju *Imena slova* smatra i zove *pravim jezikom iliričkim* te za nj kaže da mu je sastavni dio *naš dumanski*. Ono što je prema Ančiću *jezik ilirički*, to je prema Kuzmiću *jezik hrvatski* ili *slovinski*. Te odnose bitno je sagledati i razumjeti jer su nas zbog pojedinosti kao što je Ančićev glotonim *duman-ski* dugo vremena uvjerali u regionalnu rascjepkanost starije hrvatske književnosti kojoj je jedan od predstavnika fra Ivan Ančić.

Ančićeve slova *chn* i *chl*

Od 70-ih godina Ančićeve se slovopis i utjecaj bosančice u njemu sve više dovodio u vezu sa slovopisom Matije Divkovića. To je bila posljedica snažnoga razvoja ćirilice paleografije i istraživanja hrvatsko-bosanske ćirilice, u čemu su se od 30-ih godina, svaki na svoj način, isticali M. Rešetar, M. Tentor, V. Mošin, V. Štefanić, V. Vrana, J. Šidak, B. Zelić-Bučan, T. Raukar i drugi. Najzad 50-ih godina postalo je općepoznato i prihvaćeno da je u djelima Matije Divkovića tiskom kanoniziran hrvatsko-bosanski tip brzopisne ćirilice. Od Divkovićevih je djela najprije izišao *Nauk krstjan-ski* 1611. godine. Cijeneći Divkovićeve zasluge, M. Pavlović je u *Enciklo-pediji Jugoslavije* (1958., *Divković, Matija*) ustvrdio da je Divković uveo “*ć* za fonetsko *j* odnosno *ćn* za *nj* i *ćl* za *lj*”. Herta Kuna se s tim složila pa je 1974. godine za Divkovića iznijela da je on

“unio neke vrlo karakteristične promjene u ovaj tip ćirilice, i to rješavajući problem pisanja glasova *lj* i *nj*. Nesumnjivo pod utjecajem talijanske ortografije, on je slovima za *l* i *n* priključio u bosančici poznati stari znak za đer, kojim se u staroj bosanskoj ćirilici označavalo *ć* i *đ*, tradicija koju je produžio i Divković.” (Kuna, 1974: 111).

Kao što vidimo, H. Kuna kaže da je Divković bio taj koji je u bosansko-hrvatsku ćirilicu uveo digrafe “*ΛΛ*” i “*ΛN*” za *l* i *n*, a da je to učinio pod utjecajem latiničnih kombinacija *gl* i *gn*. H. Kuna je do toga zaključka mogla doći ne samo pod Pavlovićevim utjecajem, već npr. i zato što se u starijim, srednjovjekovnim bosanskohercegovačkim spisima palatalnost *l* i *n*, sukladno sa starijom hrvatskom glagoljaškom tradicijom, uglavnom ne bilježi (usp. Šimić 2009: 101–102).

Uočljivo je da H. Kuna u svoja razmatranja o nastanku digrafa “*ΛΛ*” i “*ΛN*” u bosanskohercegovačkom dijelu hrvatske pismenosti ne uzima u obzir

razvoje u Dubrovniku. To je bitan propust jer je Milan Rešetar u dubrovačkim spisima na bosančici pronašao potvrdu za “**ЊН**” (*nj*) koja je nastala već 1478. godine. Riječ je o kombinaciji koja se u dotičnom rukopisu javlja samo jednom i koja bi se mogla smatrati pogrješkom, no isti se ćirilični dvoslov, doduše još uvijek rijetko, rabi i u *Dubrovačkom molitveniku* iz 1512. godine. Taj je molitvenik nastao kao preradba neke čakavsko-ikavske matice iz 15. stoljeća (Rešetar, 1952: 8). U *Dubrovačkom lekcionaru* i *Dubrovačkom zborniku* koji su nastali oko 1520. godine, digrafi “**ЊЛ**” i “**ЊН**” već su podosta učestali (Rešetar, 1952: 2, 8; isti 1942: 224).¹¹ U *Leipziškom lekcionaru* koji je na dubrovačkom području napisan sredinom 16. stoljeća (vjerojatno) kao preradba drugoga izdanja *Bernardinova lekcionara* iz 1543., često se rabi kombinacija “**ЊН**”, no nijednom kombinacija “**ЊЛ**”.¹² Obje su kombinacije podjednako učestale u ćirilichnom (bosaničnom) prijepisu Dešićeva djela *Raj duše* (1560.) koji je nastao 1567. godine (usp. Fancev, 1934: XCIII).

Takve dubrovačke spise iz 16. stoljeća, koji su uglavnom crkveno-liturgijskoga karaktera, V. Mošin ne uzima u obzir dok daje svoj opći opis regionalne raslojenosti bilježenja palatalnosti fonema *nj* i *lj* (koji se temelji na Berčiću). Mošin je, naravno, načelno gledano u pravu, no svojim je uopćenjem potaknuo ostale istraživače poput Herte Kuna da zanemare uporabu digrafa “**ЊЛ**” i “**ЊН**” u dubrovačkom dijelu hrvatske pismenosti:

“U dubrovačkim se tekstovima jotacija pred vokalima i palatalizacija kod *n* i *l* većinom ne obilježuje – негови, лѣбав; u bosanskim se spomenicima za oznaku palatalizacije upotrebljava slovo ħ – кнѣига, ħлуѣав; u poljičkim tekstovima istu ulogu vrši slovo ѣ – кнѣига, лѣѣбав, kasnije ѣлѣбав.” (Mošin, 1952: 179).

Iako Mošin ne kaže na koje se vremensko razdoblje odnosi, treba pretpostaviti da se glede Dubrovnika radi o vremenu do 16. stoljeća (tijekom kojega latinica potiskuje ćirilicu), a glede poljičkih tekstova o vremenu od 16. stoljeća nadalje. Glede bosanskih tekstova Mošin se najvjerojatnije odnosi na one koji su nastajali od 17. stoljeća.

Eduard Hercigonja otkrio je glagoljske kombinacije “**ПРѢН**” i “**ПРѢ**” za foneme *lj* i *nj* u čakavsko-crkvenoslavenskom *Petrisovu zborniku* (1468.) (u kojem ima i kajkavskih crta) te u *Darovnici Bernardina Frankopana* (1520.) (Moguš, 1984: 266). Te su glagoljične kombinacije vjerojatno nastale prema uzoru

¹¹ *Dubrovački lekcionar* je prijepis prvoga izdanja *Bernardinova lekcionara* koji je tiskan 1495. godine. Rešetar misli da je njegov autor napisao i najveći dio *Dubrovačkoga zbornika*. U oba se djela digraf “**ЊЛ**” rabi češće nego “**ЊН**”. Rešetar, 1933b: 35.

¹² J. Schütz (1963) pokušao je dokazati da je *Leipziški lektionar* nastao krajem 15. stoljeća, no to mu nije pošlo za rukom. Prihvatljivija je Rešetarova teza da je nastao na temelju drugoga izdanja *Bernardinova lekcionara* (1543.). Rešetar, 1933b: 22.

na latinične kombinacije *gl* i *gn*, no za njihov je nastanak ključno bilo ipak to da je đerv u jednom dijelu hrvatske glagoljaške pismenosti poprimio funkciju grafema za fonem /j/, onako kako to V. Štefanić opisuje u čakavskoj reguli sv. Benedikta s kraja XIV. stoljeća: “Što se tiče slova »đerv« ono je vanrednom dosljednošću provedeno svagdje gdje je u nekom predlošku moglo stajati *žd* odnosno štokavsko-čakavsko *dj* ili *j*”. (Štefanić, 1963(I): 294, za moguću glasovnu vrijednost đerva u starijim razdobljima usp. Pavlović, 1957).

Za razliku od Štefanićevih glagoljičnih spomenika (1963.), u ćiriličnim zapisima koje je Marko Vego objavio u *Zborniku srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine* (I.–IV.) (Vego, 1962) fonem /j/ ne bilježi se đervom, a stoga nema, naravno, ni kombinacije “**ЉЛ**” ili “**ЉН**”. U 14. stoljeću pojavljuje se đerv u bosančici i u glagoljici (u potonjoj u manjem opsegu) za fonem /ć/ (u bosančici već i prije, usp. npr. Nakaš, 2010: 141), a slijedom glagoljičnoga utjecaja počinje se đerv rabiti i u ćiriličnim tekstovima za bilježenje fonema /j/, usp. npr. u *Dubrovačkom lekcionaru ЊИВАН* za *Jivan* (u Bernardina Splicićanina “Givan”, usp. Rešetar, 1933b: 36; Nakaš, 2010: 108).

Iz svega rečenoga proizlazi da Divković uporabom digrafa “**ЉЛ**” ili “**ЉН**” nije mogao “unijeti” “karakteristične promjene” u hrvatsko-bosansku ćirilicu jer su se oni rabili već davno prije Divkovićeva vremena. Divković ih je mogao tek preuzeti i značajno popularizirati svojim tiskanim knjigama. Preuzeti ih je mogao ugledajući se izravno u crkveno-liturgijske tekstove iz Dubrovnika, no lako je moguće da su krajem 16. i početkom 17. stoljeća iz Dalmacije i Dubrovnika u Bosnu i Hercegovinu ti digrafi prodirali i neovisno o Divkoviću, npr. putom dubrovačkih (trgovačkih) kolonija u Bosni (usp. Nakaš, 2010: 110). Treba spomenuti da su se dvoslovima “**ЉЛ**” i “**ЉН**” služili i muslimani. L. Nakaš donosi primjere za njihovu uporabu iz više bosaničnih rukopisa koje su pisali muslimani, npr. iz 1678. godine (Nakaš, 2010: 121, 125, 126, usp. također Raukar, 1967).

Digrafi *gn* i *gl* stoljećima su se rabili u latinici, no nitko se nije dosjetio prema njihovom uzoru u bosančici pisati “**ЉЛ**” i “**ЉН**”. Kao očigledni utjecaji latinice potvrđene su u bosančici kombinacije “**ГЛ**” i “**ГН**”, “**ИЛ**” i “**ИН**” i slično (za *l* i *n* prema “*gl*”, “*gn*”) (Nakaš 2010: 94, 127, itd.). Čim su se kombinacije “**ЉЛ**” i “**ЉН**” pojavile u čakavskim glagoljičnim spisima, pojavile su se adekvatne kombinacije i u tekstovima na bosančici. Može li to u bosančici biti odraz utjecaja latinice kada znademo da su oni koji su pisali glagoljicom, mahom pisali i bosančicom?

Redoslijed grafijskoga ugledanja vjerojatno je bio ovakav: *latinica* (“*gl*”, “*gn*”) → glagoljica (“**ГЛ**”, “**ГН**”) → hrvatsko-bosanska ćirilica (“**ЉЛ**” i “**ЉН**”) → latinica (“*chl*”, “*chn*” u Ančića). Do sličnoga je zaključka, slijedeći radove M. Moguša i savjete E. Hercigonje, došao Mirko Bobaš

(1999: 7), no ne će biti točno kada kaže da je “iz glagoljice u latinicu” prenesena praksa pisanja “j̄l”/“j̄n” (“**ПРѢЛ**”, “**ПРѢН**”) za *l/n̄*. Ta je praksa u latinici starija i nastala je pod talijanskim utjecajem. Moguš kaže “da se ti dvoslovi [*gl, gn*] upotrebljavaju od samoga početka hrvatske latinice” (1984: 266). Međutim, bitno je to da Bobaš za razliku od većine drugih autora kao uzor ćirilicnim kombinacijama „**ЉЛ**” i “**ЉН**” ne uzima samo latinicu u obzir, već upravo i glagoljicu. To treba tumačiti Hercigonjinim utjecajem kojemu Bobaš zahvaljuje jer mu je “u vezi s tom problematikom pomogao”, a Hercigonji zahvaljuje i Moguš jer ga je upozorio na stare glagoljske rukopise s digrafima u kojima đerv označuje palatalnost.

Dakle, kad glagoljične kombinacije “**ПРѢЛ**” i “**ПРѢН**” iz 15. stoljeća sagledamo u svezi s paralelnim ćirilicnim kombinacijama “**ЉЛ**” i “**ЉН**” koje se šire u 16. stoljeću, poprilično je sigurno da ćirilicne kombinacije nisu rezultat utjecaja latinice na ćirilicu, već rezultat čakavsko-glagoljičnoga utjecaja na ćirilicu odnosno rezultat glagoljično-ćirilicnoga prožimanja koje se odvijalo ponajprije preko onih osoba koje su pisale obama pismima.

Za kraj treba još spomenuti da fra Ivan Ančić nije bio prvi koji je na latinici prema uzoru na bosaničnu kombinaciju za *ñ* pisao “chn”. To je činio već u 16. stoljeću autor najstarijega poznatoga rimskoga misala koji je (na latinici) napisan hrvatskim književnim jezikom štokavske stilizacije. Autor misala, Dubrovčanin, kombinaciju “chn” mehanički prepisuje iz svojega latinicom pisana predložka koji nije sačuvan. U predložku je ta kombinacija očigledno nastala kao prepisivačka pogriješka pri prepisivanju iz još starijega misala koji je bio pisan hrvatskom ćirilicom. U tom se ćirilicnom misalu, isto kao u ćirilicnom *Leipziškom lekcionaru*, po svemu sudeći rabio digraf “**ЉН**”, no ne i digraf “**ЉЛ**” (usp. Grčević, 2005: 248–253). Nije sasvim isključeno da je fra Ivan Ančić poznao latinicom pisane rukopise u kojima su se rabile kombinacije “chn” i “chl” prema uzoru na “**ЉЛ**” i “**ЉН**” odnosno “**ПРѢЛ**” i “**ПРѢН**”.

Literatura

Bandulavić, Ivan (1613), *Pisciole i evangelya*. Pretisak: *Quellen und Beiträge zur Kulturgeschichte 7a*. 1997. Ur. Elisabeth von Erdmann-Pandžić. Köln, et al. : Böhlau. *Quellen und Beiträge zur kroatischen Kulturgeschichte 7b (Glossar und Kommentar, von Darija Gabrić-Bagarić und Elisabeth von Erdmann-Pandžić)*.

Bobaš, Mirko (1999), “Uporaba slova đerv *ǰ* u Matici krštenih iz Kraljeve Sutjeske 1641–1727”. *Filologija* 33, 1–14.

Brozović, Dalibor (1973), “Uloga bosanskohercegovačkih franjevacu u formiranju jezika hrvatske književnosti i kulture – od Divkovića do fra Grge Martića”. Dalibor Brozović: *Neka bitna pitanja hrvatskoga jezičnog standarda*. 2006. Zagreb : Školska knjiga. 83–107.

Fancev, Franjo (1934), *Vatikanski Hrvatski molitvenik i Dubrovački psaltir*.

Dva latinicom pisana spomenika hrvatske proze 14 i 15 vijeka. Dodatak: *Najstariji štampani hrvatski molivenik*. Za štampu priredio Dr. Ciro Giannelli. Zagreb : JAZU.

Georgijević, Krešimir (1969), *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*. Zagreb : Matica hrvatska.

Grčević, Mario (2005), *Das kroatische volkssprachliche Missale Romanum des 16. Jahrhunderts : Philologisch-linguistische Untersuchung*. Mannheim : Madoc. <http://madoc.bib.uni-mannheim.de/madoc/volltexte/2005/1139/>

Grubišić, Vinko (1978), *Grafija hrvatske lapidarne ćirilice*. München–Barcelona : Knjižnica Hrvatske revije.

Hercigonja, Eduard (1996), “Pogodba slova Illyrički, i slovnica, s’Latinim... (jedno razmatranje o grafijama iz dvadesetih godina 18. stoljeća)”. *Suvremena lingvistika* 41–42, 199–212.

Jagić, Vatroslav (1948), *Izabrani kraći spisi*. Uredio i članke sa stranih jezika preveo Mihovil Kombol. Zagreb : Matica hrvatska.

Jelenić, Julijan (1925), *Bio-bibliografija franjevaca Bosne srebreničke*. Zagreb.

Jembrih, Alojz (2004), “Grafijsko-latinična rješenja u franjevačkih pisaca prije i nakon Josipa Banovca”. *Zbornik o Josipu Banovcu*. Ur. Alojz Jembrih. Šibenik–Zagreb : Gradska knjižnica “Juraj Šižgorić”–Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu. 97–108.

Ježić, Slavko (1944), *Hrvatska književnost od početka do danas. 1100–1941*. Zagreb : Naklada A. Velzek.

Kombol, Mihovil, S. P. Novak (1992), *Hrvatska književnost do narodnog preporoda*. Drugo, dopunjeno izdanje. Zagreb : Školska knjiga, 1992.

Kuna, Herta (1974), *Hrestomatija starije bosanske književnosti. Knjiga I. (Srednjovjekovna književnost i hrvatska književna tradicija)*. Sarajevo : Svjetlost.

Maretić, Tomo (1889), *Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima*. Zagreb.

Marković, Svetozar (1958) *Jezik Ivana Ančiča (bosanskog pisca XVII veka)*. Srpski dijalektološki zbornik XIII. Beograd : SANU.

Moguš, Milan (1982), “O grafemsko-fonemskim odnosima u Divkovičevim Besjedama”. *Zbornik radova o Matiji Divkoviću*. Sarajevo : Institut za jezik i književnost. 49–54

Moguš, Milan (1984), “Glagoljica kao ortografski uzorak u hrvatskoj književnosti”. *Slovo* 34, 263–264.

Mošin, Vladimir (1952), “Poljičke konstitucije iz 1620. i 1688. godine”. *Radovi Staroslavenskog instituta* 1, 175–206.

Nakaš, Lejla (2010), *Jezik i grafija krajišničkih pisama*. Sarajevo : Slaviistički komitet.

Pavlović, Milivoj (1957), “Znak **HP** i njegove glasovne vrednosti”. *Slovo* 6–8. *Vajsov zbornik*. Zagreb : Staroslavenski institut u Zagrebu. 278–291.

Pederin, Ivan (1971), “Hrvatski jezični standard i promicanje vjere u XVII i XVIII st. (na izvorima današnjega hrvatskog jezičnog standarda)”. *Kačić* IV., 71–81.

Pranjković, Ivo (2005), *Hrvatska književnost Bosne i Hercegovine od XIV. do sredine XVIII. stoljeća*. Sarajevo : Matica hrvatska u Sarajevu; HKD Napredak Sarajevo.

Pranjković, Ivo (2008), *Franjevačko spisateljstvo na hrvatskome jeziku*. Zagreb : Sveučilišna naklada.

Prohaska, Dragutin (1911), *Das kroatisch-serbische Schrifttum in Bosnien und der Herzegowina*. Zagreb.

Raukar, Tomislav (1967), "O nekim problemima razvitka ćirilske minuskule (»Bosančice«)". *Historijski zbornik* XIX.–XX. Zagreb. 1966.–1967. 485–499.

Rešetar, Milan (1933a), *Dubrovački zbornik od god. 1520*. Posebna izdanja. Knjiga C. Filozofski i filološki spisi. Knjiga 24. Beograd : SKA.

Rešetar, Milan (1933b), *Bernardinov lekcionar i njegovi dubrovački prepisi*. Posebna izdanja, knjiga XCIX. Filozofski i filološki spisi. Knjiga 23. Beograd : SKA.

Rešetar, Milan (1952), *Najstarija dubrovačka proza*. Posebna izdanja SAN, CXCII. Odeljenje literature i jezika. Knjiga 4. Beograd : SAN.

Schütz, Joseph (1963), *Das handschriftliche Missale Illyricum Cyrillicum Lipsiense. Erster Band. Philologisch-Linguistische Monographie*. Wiesbaden : Otto Harrassowitz.

Šimić, Marinka (2009), *Jezik srednjovekovnih kamenih natpisa iz Hercegovine*. Sarajevo : Matica hrvatska.

Štefanić, Vjekoslav (1969), *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije. I dio*. Zagreb : JAZU.

Šurmin, Đuro (1898), *Povjest književnosti hrvatske i srpske*. Zagreb.

Vego, Marko (1962–1970), *Zbornik srednjovekovnih natpisa Bosne i Hercegovine*. I.–IV. Sarajevo : Izdanje Zemaljskog muzeja.

Vince, Zlatko (2002), *Putovima hrvatskoga književnog jezika*. Treće, dopunjeno izdanje. Zagreb : Nakladni zavod Matice hrvatske.

Vončina, Josip (1988), *Jezična baština*. Split : Književni krug.

Zelić-Bučan, Benedikta (1997), *Jezik i pisma Hrvata*. Split : Matica hrvatska.

Zelić-Bučan, Benedikta (2000), *Bosančica ili hrvatska ćirilica u srednjoj Dalmaciji*. Split : Državni arhiv u Splitu.

Sažetak

Kroatističke spoznaje o slovopisnim rješenjima i zamislama fra Ivana Ančića u ovom se radu opisuju, dopunjuju i djelomice ispravljaju. Pokazuje se da Ančić latinicu pokušava urediti tako da svakomu latiničnomu slovu odgovara jedno slovo iz bosančice. Pojedina slovopisna rješenja u bosančici, koja su Ančiću bila uzorom, nastala su pod utjecajem slovopisa hrvatske glagoljaške pismenosti. Ančiću su kao slovopisni uzor poslužila i starija hrvatska latinicom pisana djela. U ovom se radu posebna pozornost posvećuje Ančićevu poglavlju "Imena slova" u kojem on opisuje svoj grafijski sustav, no koje se u kroatističkoj literaturi uglavnom ne uzima u obzir. Ančić je to poglavlje tiskao sveukupno četiri puta iza svoje znamenite tablice sa slovima iz bosančice kojoj je suprot-

stavljen paralelni pregled latiničnih slova.

Ključne riječi: Ivan Ančić, bosančica, latinica, hrvatsko-bosanska ćirilica

THE PARTICULARS OF ANČIĆ'S WRITING SYSTEM

Abstract

In his books that were written in Croatian, Ivan Ančić published a table listing the letters of Bosančica (a version of Cyrillic used by Croats and Muslims in Croatia, Bosnia and Herzegovina) along with their counterparts in the Roman alphabet. In all but one of his books, the table was accompanied by a chapter entitled "The Names of the Letters", in which he described his writing system. Apparently, Ančić attempted to use the Roman alphabet so that each Roman letter would correspond to one single letter from Bosančica.

Key words: Ivan Ančić, Bosančica, Latin alphabet, Croatian cyrillic script

